

DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.306>
УДК 2-317:327(477)

Ольга Діброва

канд. філол. наук

Надзвичайний і Повноважний Посол України
Посольство України в Фінляндській Республіці
та Ісландії (за сумісництвом)

00570, Фінляндська Республіка, Гельсінкі, Вяхяніітунтіе, 9

E-mail: emb_fi@mfa.gov.ua

«ШУКАЮЧИ СТРАТЕГІЧНУ ГЛИБИНУ ДЛЯ УКРАЇНИ».

Із роздумів української дипломатки

Olga Dibrova

PhD in Philology

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
Embassy of Ukraine in the Republic of Finland
and Iceland (with residence in Helsinki)

9, Vähäniityntie, Helsinki, 00570, Finland

E-mail: emb_fi@mfa.gov.ua

“SEEKING STRATEGIC DEPTH FOR UKRAINE”.

Reflections of a Ukrainian diplomat

Дипломатична доля привела мене до двох країн із надзвичайно цікавою й особливою зовнішньою політикою. Певною мірою їхнє геополітичне розташування подібне до України, адже перебуває на перетині шляхів між Сходом і Заходом. У історії Туреччини й Фінляндії є цікаві приклади, як держави використовували своє геополітичне становище, підвищували впливовість на міжнародній арені, вирішували складні питання зовнішньої політики.

Туреччина: здобувай друзів, а не ворогів — спосіб зміцнення міжнародних позицій

При погляді на карту здається, що сама природа закликала Туреччину з'єднувати Захід і Схід. Однак протягом практично усього XX століття

східна країна Туреччина була невід'ємною частиною Заходу, стратегічним партнером США в регіоні.

Ось як визначає місце Туреччини у світовому порядку Ахмет Давутоглу, якого називають «архітектором турецької зовнішньої політики» останніх років (А. Давутоглу упродовж тривалого часу був головним радником прем'єр-міністра Р.Т. Ердогана, з травня 2009 року — міністр закордонних справ): «якщо накреслити карту складної мережі глобальних відносин у період «холодної війни», Туреччина була б прикордонною країною. Будучи частиною західного блоку, вона слугувала південним форпостом західних сил і найбільш східною країною Заходу. Інституційно Туреччина була на Заході і вважалася найважливішим членом НАТО. Після закінчення «холодної війни» на початку 90-х з'явилося нове визначення Туреччини, як країни-моста» (*Insight Turkey, Vol. 10, No 1, 2008: Turkey's Foreign Policy Vision*).

Сьогоднішнє турецьке керівництво позиціонує свою країну як невід'ємну частину відразу декількох регіонів — Близького Сходу, Балкан, Кавказу, Центральної Азії, Каспійського, Середземного і Чорного морів, Перської затоки. Виходячи з цього, змінилася і її поведінка на міжнародній арені.

Зовсім нещодавно відносини Туреччини практично з усіма сусідніми країнами можна було охарактеризувати як конфліктні, якщо не конфронтаційні. Це створювало постійні проблеми з безпекою на кордонах, негативно впливало на імідж Турецької держави у світі, перешкоджало розвитку торговельно-економічних зв'язків.

Протягом останніх років у турецькій зовнішній політиці відбулося переосмислення місця й ролі Туреччини у світі, а також зміна підходів до реалізації зовнішньополітичних цілей. Цей період уже почали називати «періодом Давутоглу». Він приніс у турецьку зовнішньополітичну доктрину поняття багатовекторності замість односторонньої орієнтації на США та ЄС. Головною метою Давутоглу визначив набуття Туреччиною статусу впливового гравця регіонального та світового масштабу, а також створення уздовж державних кордонів поясу стабільності та безпеки — так звана політика «нуль проблем з сусідами». Прем'єр-міністр Ердоган, кажучи про основу зовнішньої політики Туреччини, часто вживає вислів «здобувай друзів, а не ворогів».

На думку Давутоглу, місце держави у світовій політиці визначається його геополітичним розташуванням та історичною спадщиною. Саме ці дві категорії і складають «стратегічну глибину». Для посилення цієї глибини держава повинна спиратися на геополітичні, історичні, релігійні і культурні зв'язки з сусідніми регіонами, створюючи навколо своїх кордонів мережу союзників. Реалізуючи такий підхід, Туреччина добилася

безпрецедентного налагодження добросусідських відносин із раніше вороже налаштованими до неї країнами (Сирія, Ірак, Греція, Вірменія, РФ).

А. Давутоглу переконаний, що держава може досягти регіонального та світового лідерства лише шляхом забезпечення своєї зовнішньополітичної присутності у максимальній кількості країн і регіонів, а також активного залучення до усіх світових процесів — вирішення головних міжнародних проблем, врегулювання криз і конфліктів.

Важко назвати регіон або напрямок, де сьогодні Туреччина не виявляє активності. На тлі налагодження контактів із сусідами тривають стратегічні відносини з США. Одночасно розвиваються зв'язки з колишніми радянськими країнами. Експерти турецької зовнішньої політики, а також дипломати часто згадують про розпад СРСР як про шанс, можливості виходу на нові ринки, здобуття нових політичних партнерів, реалізації транспортних проєктів і проєктів поставок енергоносіїв до Європи. Туреччина цей шанс всебічно використовує.

Варто наголосити на якісній зміні у відносинах Туреччини з мусульманськими країнами. Якщо раніше Турецька Республіка, будучи єдиною країною Організації Ісламської Конференції, що одночасно є членом НАТО, сприймалася насторожено, то зараз вона розглядається як захисниця цінностей ісламу. Чи то йдеться про карикатури на пророка Мухаммеда, опубліковані в Данії, чи то проблеми палестинців або мусульманських громад Балкан, турецькі лідери активно озвучують свою позицію, беручи на себе роль «голосу мусульманського світу у європейських структурах».

Особливо яскраво останнім часом проглядається використання турецької дипломатією унікального геополітичного положення своєї країни. Турки стверджують, що здатні розуміти Схід і бути посередником у діалозі між Сходом і Заходом, вони впевнені, що можуть допомогти християнській та ісламській цивілізаціям порозумітися.

«Найважливіша особливість Туреччини — той факт, що вона є демократичною, світською, соціальною, правовою державою, 99% населення якої — мусульмани. Туреччина — міст між Заходом і півторамаільярдним мусульманським світом».

«Туреччина, яка традиційно має важливе геостратегічне значення, робить важливий внесок у вирішення глобальних і регіональних проблем на значній території» (*Інтерв'ю прем'єр-міністра Р.Т. Ердогана газеті «Нью-Йорк Таймс», 16.09.2008*).

Сьогоднішня Турецька Республіка позиціонує себе як країну, що користується довірою практично всіх регіональних суб'єктів, одночасно підтримує стратегічні відносини із Заходом і залишається частиною

західних механізмів безпеки. Протягом останніх років одним із головних напрямків турецької зовнішньої політики стало врегулювання регіональних конфліктів, створення зони миру, стабільності й безпеки навколо своїх кордонів.

Виступаючи на засіданні Групи високого рівня в ООН (14.11.2008), прем'єр-міністр Р.Т. Ердоган так висловився про роль своєї держави у формуванні майбутнього: «Туреччина відчуває відповідальність у зв'язку зі своїм особливим географічним положенням, багатою історією та культурною спадщиною. ... Туреччина — це країна, яка покликана бути чинником миру».

Посередницькі зусилля з врегулювання конфліктів здійснюються турецькою дипломатією на кількох напрямках: між Ізраїлем і Сирією, Афганістаном і Пакистаном, Ізраїлем і Палестинською автономією, Іраном і країнами Заходу.

Хотілося окремо зупинитися на діях турецького керівництва під час кавказької кризи серпня 2008 року, дискусії щодо якої не залишили байдужим жоден український дім.

У тій ситуації Туреччина справді опинилася між двох вогнів. З одного боку, США — стратегічний партнер і багаторічний союзник по НАТО, а також Грузія з важливими енергетичними і транспортними проєктами. З іншого — Росія з усіма перерахованими вище економічними перевагами й сильним «газовим важелем». Непроста ситуація ... Ось які були дії турків. Міністерство закордонних справ виголосило заяву, в якій підтримало територіальну цілісність Грузії. Однак відразу після цього, у розпал бойових дій, прем'єр-міністр Р.Т. Ердоган виступив з ініціативою створення Платформи стабільності і співпраці на Кавказі, яка була покликана стати основою для діалогу між усіма країнами кавказького регіону. З метою обговорення цієї ініціативи 13 серпня він відвідує з робочим візитом Москву, 14-го — Тбілісі, 20-го — Баку. Наприкінці місяця міністри закордонних справ згаданих країн з'їхалися до Стамбула. Іншими словами, Туреччина уникла необхідності прийняти чийсь сторону в конфлікті, перетворившись на регіонального миротворця.

Ердоган у інтерв'ю газеті «Мілліет» тоді сказав: «Було б неправильно штовхати Туреччину тільки в одну сторону. Після грузинської кризи деякі хочуть штовхнути Туреччину або до США, або до Росії. Одна сторона — США — наш найближчий союзник. Інша — Росія — найважливіший торговельний партнер. Ми будемо діяти відповідно до національних інтересів Туреччини».

Консультації щодо Платформи велися ще упродовж якогось часу. Нелегко об'єднати країни, які переступили межу воєнного конфлікту. Важливо ось що — з кризи майже на своєму кордоні Туреччина вийшла,

зберігши відносини з усіма своїми партнерами, та ще й набравши бонуси на міжнародній арені — миротворчий крок був позитивно оцінений і ЄС, і США, і РФ.

Перейшовши до нової зовнішньополітичної концепції, в основу якої покладено принцип активності на всіх напрямках, голос Туреччини на міжнародній арені здобув абсолютно іншого звучання. Якось я обговорювала з колегою, турецьким дипломатом, міжнародні події останніх років, і він зауважив: «Раніше перед тим, як зробити якусь заяву, ми чекали, що скаже Вашингтон, потім Лондон, потім Брюссель, і тільки після цього озивався турецький МЗС». Зараз ситуація докорінно змінилася. Багатовекторність дає свої плоди.

На завершення зазначу, що на прикладі Туреччини політична, як і людська, психологія придбання друзів, а не ворогів, учергове підтвердила свою дієвість і результативність, а метод діалогу на противагу конфліктності і конфронтаційності довів свою ефективність і здатність «відкривати безліч дверей».

Фінляндія: особлива місія під час пандемії та війни

Фінляндія — невелика країна з населенням 5,5 млн на півночі Європи. Вочевидь вона не належить до переліку великих держав (great powers), а втім помітна на зовнішньополітичній арені. Українцям Фінляндія упродовж тривалого часу була відома насамперед політикою нейтралітету за часів «холодної війни», роллю традиційного майданчика для діалогу між Заходом і РФ та Гельсінським заключним актом. Одночасно Фінляндія є успішною, заможною, глибоко інтегрованою у світову економіку й експортно орієнтованою країною з ВВП на душу населення 53 654 дол. США (2021 рік, 21-е місце у світі), з високим рівнем внутрішньополітичної стабільності та соціального захисту громадян.

Фінські експерти визнають, що Фінляндія завжди мала унікальну зовнішню політику через свою близькість до Росії (протяжність спільного кордону — 1340 км). Геополітичне розташування Фінляндії змушувало її обирати свій шлях для забезпечення безпеки, захисту власного добробуту та зміцнення міжнародних позицій. Так, політика нейтралітету часів «холодної війни», яка уможливила економічну інтеграцію із Заходом з одного боку та дотримання балансу сил із Радянським Союзом з іншого, згодом була замінена позаблоковим статусом — уникненням членства у будь-яких військових альянсах паралельно з максимальною європейською інтеграцією. Такий стан справ тривав до 2022 року, коли Фінляндія зробила історичний крок і подала заявку на членство у НАТО.

За класичним визначенням (<https://finland.fi/life-society/finnish-foreign-policy-a-brief-intro/>) *FINNISH FOREIGN POLICY: A BRIEF INTRO* By Hiski

Haukkala, March 2010), суть зовнішньої політики Фінляндії — «зберегти те, що має (йдеться про республіку та її політичні інститути), та обережно просувати зміни в такий спосіб, щоби мати власні можливості та надати іншим маленьким країнам можливості для маневрування». У підсумку йдеться про захист світового порядку, заснованого на міжнародних нормах та верховенстві права, де влада сильних стримується ефективними багатосторонніми інституціями: «урок, який можна взяти з історії Фінляндії: коли влада сильних стримана спільними нормами та інституціями, можливість для маневрування маленьких країн є найбільшою».

Незважаючи на західний крен сучасної фінської зовнішньої політики, Росія до початку повномасштабного вторгнення в Україну зберігала суттєві позиції у Фінляндії, як у політичному контексті, так і економічному. Навіть у часи загострення відносин Заходу з РФ, Фінляндія підтримувала, хоч і непростий, діалог із РФ. Лише впродовж першої половини 2021 року, незважаючи на пандемію, міністри закордонних справ П. Хаавісто та С. Лавров мали дві фізичні зустрічі, міністр із питань розвитку та зовнішньої торгівлі В. Скіннарі відвідав Петербурзький економічний форум, президенти С. Ніїністьо та В. Путін мали телефонну розмову. Країни були пов'язані міцними економічними зв'язками. РФ була шостим експортним партнером Фінляндії, на російському ринку працювало близько 600 фінських компаній зі значним обсягом інвестицій.

Очевидним пріоритетом для Фінляндії з моменту здобуття незалежності від Російської імперії у 1917 році завжди був захист національної безпеки. На думку фінських дослідників Т. Ваахторанта та Т. Форсберга (*Tapani Vaahtoranta & Tuomas Forsberg, "Finland's Three Security Strategies", in Mathias Jopp & Sven Arnsward, The European Union and the Baltic States : Visions, Interests and Strategies for the Baltic Region. Finnish Institute of International Affairs & Institut für Europäische Politik 1998*), Фінляндія мала три основні стратегії безпеки щодо РФ. Перша — балансування, а саме балансування російської військової присутності в регіоні Північної Європи, насамперед шляхом розвитку власного військового потенціалу, а також заохочення присутності ЄС та США. Друга — непровокування РФ, зокрема уникнення конфронтації із сусідом. Прикладом є відмова від внесення до двостороннього порядку денного питання території Карелії, яка була анексована Радянським Союзом відповідно до Паризького мирного договору 1947 року. Третя — стратегія посилення норм та інституцій. Практично — «стримування російського ведмеда». Фінляндія підтримувала демократизацію РФ із тим, щоби зв'язати її численними багатосторонніми зв'язками з Заходом.

До 2022 року зовнішня політика Фінляндії мала цілком консервативне підґрунтя. У Доповіді Уряду Фінляндії щодо зовнішньої та безпекової

політики, оприлюдненій у жовтні 2020 року, (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_32.pdf?sequence=1&isAllowed=y) головною метою було визначено зміцнення позицій на міжнародній арені, захист незалежності й територіальної цілісності, зміцнення безпеки та добробуту населення. Привертає увагу взаємопов'язаність питань безпеки та глобальної відповідальності. Виходячи з цього, одним із головних завдань визначено «залучення до міжнародної співпраці з метою попередження виникнення збройних конфліктів та ситуацій, які б ставили під загрозу безпеку Фінляндії та функціонування фінського суспільства». Слід наголосити, що в цьому контексті йдеться зокрема про безперешкодний доступ фінських компаній до міжнародних ринків. Також чітко визначені цінності, що застосовуються в реалізації зовнішньої політики: права людини, верховенство права, демократія, мир, свобода, рівність. Головний акцент у Доповіді зроблено на важливості спільної відповідальності за протидію глобальним викликам (зміни клімату, пандемії тощо) та захисті світового порядку на основі верховенства права.

З огляду на зазначене виокремлено чотири пріоритети діяльності Фінляндії на міжнародній арені задля забезпечення національних інтересів: перший — розвиток зовнішньополітичної та безпекової співпраці; другий — зміцнення багатосторонньої співпраці; третій — поширення спільної відповідальності (за протидію глобальним викликам), відстоювання прав людини «як основи для зовнішньої та безпекової політики»; четвертий — миротворча діяльність.

Маневреність традиційно була й залишається однією з основних характеристик дій Фінляндії у міжнародному середовищі. Так, одне з головних завдань — попередження втягування Фінляндії у збройний конфлікт — до 2022 року здійснювалося кількома шляхами. З одного боку зміцнювалася обороноздатність країни — видатки на оборону збільшені на 50% у 2021 (4.87 млрд євро проти 3.17 млрд євро у 2019 році) — 1,4% ВВП. Поглиблювалася співпраця з країнами Північної Європи, насамперед зі Швецією. Розбудовувалася співпраця з США, зокрема й безпекова у світлі агресії РФ проти України, включаючи постачання до Фінляндії нових багатоцільових винищувачів. Фінляндія рішуче підтримувала територіальну цілісність України як на двосторонньому рівні, так і в рамках міжнародних організацій, виступаючи, зазвичай, співавтором відповідних резолюцій. Розширювалося партнерство з НАТО, зокрема з метою підвищення рівня бойової готовності, бойових спроможностей та взаємосумісності ЗС Фінляндії з країнами-партнерами та країнами НАТО. Фінляндія виступила ключовим контрибутором у розвиток спроможностей ЄС та НАТО з протидії гібридним загрозам. Зі штаб-квартирою в Гельсінкі створено Європейський центр протидії гібридним загрозам.

Здійснювалася протидія експансії КНР, зокрема, в рамках діяльності Арктичної Ради.

З іншого боку підтримувався діалог з Російською Федерацією. Докладалися зусилля для підтримання традиційної ролі Фінляндії як переговорного майданчика між США та РФ. Так, саме Гельсінкі було обрано місцем зустрічі президентів США та РФ Д. Трампа й В. Путіна в липні 2018 року. Нерідко Фінляндія брала на себе роль і «голосу Заходу», виходячи зі свого геополітичного становища та унікального історичного досвіду. «Ми є частиною Заходу, але ми також є сусідом Сходу», — каже Президент С. Ніїністьо (*Finland's President Is Loved at Home and Respected by Putin and Trump (foreignpolicy.com)*). Фінляндія демонструвала стурбованість станом режиму контролю над озброєннями, який зазнає суттєвої трансформації через протистояння США, КНР та РФ, що створює значні виклики для безпеки Фінляндії. Саме в Гельсінкі 5 жовтня 2020 року відбулися переговори США — РФ щодо Договору про стратегічні наступальні озброєння.

Протягом десятиліть зусилля фінської дипломатії були спрямовані на збільшення свого міжнародного впливу та авторитету. Вочевидь, Фінляндії вдалося знайти свої «зовнішньополітичні бренди», які зробили її впізнаваною, а її голос — вагомим у світі. Це миротворча сфера; попередження та ефективне врегулювання конфліктів; надання міжнародної допомоги з акцентом на подоланні бідності, забезпеченні рівності й покращенні якості освіти; просування міжнародної співпраці в питаннях протидії змінам клімату.

Слід відзначити значні ресурси, що виділяються на згадані напрями. Зокрема, на надання міжнародної допомоги (гуманітарної, технічної та консультативної) у сфері розвитку — 66% бюджету МЗС Фінляндії на 2021 рік (711 млн євро + 671 млн євро бюджету програм, які адмініструються МЗС), на миротворчу діяльність Фінляндії — 6% бюджету МЗС Фінляндії на 2021 рік (53 млн євро), близько 500 фінських військовослужбовців беруть участь у 10 військових операціях із кризового управління під егідою ООН, ЄС, НАТО та Глобальної коаліції по боротьбі з ІДІЛ.

Як зазначив Президент С. Ніїністьо, «Фінляндія завжди готова запропонувати добрі послуги для підтримки переговорів зі стратегічної стабільності» (*Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the opening of Parliament on 3 February 2021 — Presidentti*).

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року, без перебільшення, стало моментом кардинальної зміни у відносинах Фінляндії з РФ та підходах до забезпечення власної безпеки.

Політичні еліти країни, незалежно від ідеологічного спрямування, наприкінці лютого — на початку березня 2022 визнали, що РФ перетнула

«точку неповернення», дії Москви загрожують Європі та демократії, Україна та українці захищають майбутнє Європи та світового порядку.

Усі політичні партії країни, попри відмінності в підходах щодо розвитку відносин із РФ у минулому, рішуче засудили брутальні дії РФ в Україні, підтримали ухвалення Президентом та Урядом Фінляндії у перші дні воєнного вторгнення РФ в Україну історичного рішення щодо надання Україні оборонної допомоги, а також послідовно заохочували керівництво держави до активних дій на міжнародному рівні в питаннях економічної та політичної ізоляції РФ (включаючи посилення санкційного режиму), повної відмови Європи від російських енергоносіїв, а також надання широкої фінансової та гуманітарної допомоги з боку ЄС Україні.

Навесні 2022 року Фінляндія постала перед викликом кардинальної зміни міжнародного безпекового середовища внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну й комплексними викликами в економічній сфері (на тлі стрімкого згорання економічної взаємодії з РФ через санкції ЄС, масового припинення фінськими компаніями своєї діяльності в РФ на знак солідарності з Україною, відмови країни від енергоносіїв з РФ).

Під час міжнародних контактів керівництво Фінляндії — Президент, Прем'єр-міністр, Міністр закордонних справ, Міністр з європейських справ, Міністр з питань міжнародного розвитку і зовнішньої торгівлі та інші члени Уряду Фінляндії — після лютого 2022 наголошували на важливості перемоги України, невідкладної практичної допомоги нашій державі та зміцнення міжнародної єдності на підтримку України на усіх рівнях, насамперед, в ЄС та ООН.

Зміна безпекового середовища, а також реакція фінського суспільства на брутальні дії РФ в Україні спонукали керівництво держави відмовитися від позаблоковості та невідкладно розпочати вступ Фінляндії до НАТО. Підтримка суспільства вступу до НАТО, яка традиційно не перевищувала 25%, сягнула 80%.

13 квітня 2022 року Уряд оприлюднив Доповідь про зміни в безпековому середовищі Фінляндії. Документ мав на меті надати Парламенту (та суспільству) змістовну основу схвалення рішення про вступ країни до НАТО.

Так, у Доповіді надано розгорнуту характеристику міжнародно-правових та політичних аспектів агресії РФ проти України, зокрема порушення Росією усього комплексу норм міжнародного права (включаючи міжнародне гуманітарне право, Статут ООН тощо). Особливий наголос зроблено на тому, що Росія широко застосовує військові засоби проти мирного населення в Україні, потенційно може використати хімічну

зброю, а також на постійній основі погрожує застосуванням ядерної зброї. Метою дій РФ в Україні вбачається підриг суверенітету України та позбавлення нашої держави можливості інтегруватися до Заходу.

У документі також детально описано реакцію Заходу на дії РФ в Україні, включаючи запроваджені скоординовані санкції, оборонну допомогу Україні, зміни у безпековій політиці країн Європи, зокрема ФРН (збільшення оборонних видатків та надання Україні оборонної допомоги), зміцнення ролі НАТО як захисника міжнародного світового порядку, заснованого на верховенстві права.

У згаданій характеристиці наслідків дій РФ на увагу заслуговують, зокрема, такі сигнали:

- Росія повністю втратила довіру як партнер на міжнародній арені в політичному та економічному вимірі;
- агресія РФ в Україні матиме довгострокові наслідки для усієї Європи та міжнародного співтовариства; Фінляндія має бути готовою до серйозної дискусії з партнерами щодо майбутньої архітектури безпеки у Європі та світі;
- Фінляндія може стати стороною воєнного конфлікту — на загальноєвропейському рівні або в регіоні Балтійського моря;
- РБ ООН не здатна виконувати свої головні функції через право вето Росії; утім, ГА ООН ухвалила резолюцію із засудженням агресії РФ в Україні;
- РПЛ ООН та ОБСЄ розпочали розслідування порушень Росією прав людини та гуманітарного права в Україні; Фінляндія повністю підтримує рішення усіх міжнародних організацій щодо відповідальності РФ за агресію та здійснені злочини в Україні;
- співпраця з РФ у рамках Арктичної ради, Євро-Арктичної Ради Баренцевого моря (Фінляндія головує) та Північного виміру ЄС згорнута;
- метою міжнародного співтовариства є притягнення Росії та її представників до відповідальності (за наслідки воєнної агресії РФ в Україні) силами різних судових органів та механізмів; вивчаються нові шляхи притягнення до відповідальності; невивіркові воєнні дії проти цивільного населення та цивільних об'єктів відповідно до міжнародного гуманітарного права є воєнними злочинами, які мають бути належним чином розслідувані, й відповідальні повинні бути притягнуті до відповідальності; Фінляндія підтримує розслідування Міжнародного кримінального суду; міжнародне співтовариство повинно більш жорстко реагувати на порушення Росією прав людини в Україні.

Політичними завданнями Доповіді були: продемонструвати фінському суспільству високу готовність країни до агресивних дій з боку РФ;

надати сигнал Росії, що Фінляндія не поступиться своїм суверенним правом обирати курс безпекової політики й готова до відбиття будь-яких атак (як гібридного — інформаційний та кібернетичний виміри, так і кінетичного характеру); надати місцевим елітам переконливі аргументи на користь вступу Фінляндії до НАТО і створити необхідну основу для консолідації політичних партій та суспільства перед здійсненням історичного для країни кроку — приєднання до Північноатлантичного Альянсу.

Опція вступу в НАТО протягом останнього десятиліття слугувала одним із ключових елементів системи стримування можливої агресії з боку Росії.

Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну стало сигналом для невідкладного використання «плану Б», і протягом квітня–травня Президент та Уряд разом із Парламентом запустили процес вступу країни до Альянсу.

Швидко позитивне рішення Альянсу щодо підписання Протоколу про вступ Фінляндії до НАТО (18.05.2022 заявку Фінляндії на вступ до НАТО передано до штаб-квартири Альянсу, 05.07.2022 постійними представниками країн-членів НАТО у Брюсселі підписано Протокол про вступ) обумовлене високим рівнем інтеграції сектору оборони Фінляндії до мереж оборонної співпраці з країнами Заходу.

Станом на 2022 рік Фінляндія, за визнанням західних партнерів, перебувала на максимальному рівні взаємосумісності з країнами-членами НАТО також завдяки широкій і тривалій оборонній співпраці як з Альянсом загалом, так і на двосторонньому та багатосторонньому рівнях із США, Великою Британією, Норвегією, країнами Балтії та іншими партнерами в рамках ЄС.

У Доповіді Уряду Фінляндії щодо вступу до НАТО від 15.05.2022 наголошено, що чинним законодавством країни охоплено усі питання, пов'язані з членством в НАТО, зокрема щодо статусу сил та персоналу, захисту інформації та участі у спільних операціях. Водночас, поступова інтеграція оборонного сектору Фінляндії до системи колективної оборони НАТО здійснюватиметься відразу після вступу країни до Альянсу, яке сталося 4 квітня 2023 р. після ратифікації Протоколу про вступ Фінляндії до НАТО Угорщиною й Туреччиною, які упродовж тривалого часу зволікали з цим питанням.

Фінляндія чітко задекларувала на усіх рівнях, що її допомога Україні триватиме «стільки, скільки буде потрібно» і що вступ до Альянсу був би на користь нашої державі, адже вивільнив би оборонне обладнання для направлення до України.

У грудні 2020 року я розпочала свою місію як Посол України у Фінляндській Республіці. Цікаво, що завдяки керівництву протокольним

департаментом Міністерства закордонних справ України моє знайомство з Президентом Фінляндії С. Ніїністо відбулося ще до мого призначення — під час його офіційного візиту до України у вересні 2019 року. Цей факт став гарною зав'язкою особистої розмови в Гельсінкі з нагоди вручення вірчих грамот.

Моя місія посла в Гельсінкі розпочалася в період вирування пандемії covid19. На той час по всій Фінляндії були запровадженні суворі обмеження на проведення особистих зустрічей та заходів. Фактично дипломатичне та внутрішньодержавне життя нагадувало пустелю та здійснювалося виключно дистанційно.

24 лютого 2022 року все змінилося. Війна зробила Посла України центром уваги фінського суспільства. У мене з'явилося відчуття справжнього дипломатичного фронту: «Ось ми, дипломати, — чи не єдині, хто зараз із представників держави за межею агресії, від нас залежить, чи здобудемо ми допомогу для нашої Батьківщини». Логіка підказувала — Україні потрібна міжнародна підтримка та зброя. Уже на другий день з початку вторгнення, 25 лютого, я була прийнята Президентом Фінляндії С. Ніїністо. Того ж дня організували його розмову з Президентом В. Зеленським. Постачання зброї до України потребувало окремого рішення Президента та Уряду Фінляндії. За свою понад сторічну історію незалежності через особливості історичного досвіду, геополітичного положення та специфічної ролі на міжнародній арені — «позаблокової країни», «містка між Сходом і Заходом», «посередника», «миротворця» — Фінляндія жодного разу не постачала зброю до зон конфліктів. Для України вдалося добитися виключення. Сподіваюся, колись детальніше описати усі інструменти дипломатії, задіяні для просування цього історичного для Фінляндії рішення. Довелося записати відеозвернення до фінського парламенту, щоб достукатися до усіх 200 народних депутатів. Це був вимушений крок через обмаль часу. Безліч зустрічей, твітер-дипломатія також дуже стали у нагоді. Станом на лютий 2023 року до України відправлено 13 пакетів оборонної допомоги вартістю понад 750 млн євро. Фінляндія також є активним контрибутором у наданні гуманітарної та фінансової допомоги, постачанні енергетичного обладнання, наданні тимчасового захисту українцям, підтримці українських міжнародних ініціатив, просуванні санкцій проти Росії, відмові від російських енергоносіїв, участі у процесі створення механізмів для притягнення до відповідальності винних у розв'язанні війни та скоєнні воєнних злочинів.

Уже потім чимало фінських колег та пересічних фінів розповідали мені: «Ми усі спостерігали за вами — як ви діяти будете, яка буде ваша особиста поведінка та позиція».

Агресія РФ проти України сколихнула усе фінське суспільство. У історичній пам'яті фінського народу постали події Зимової війни, коли

СРСР, вчинивши провокацію та використавши надуманий привід загрози власній безпеці, атакував Фінляндію, окупував Карелію, з'явилися тисячі фінських біженців, які шукали притулку від радянських бомб та артилерії, що нищила цивільних. Подібність подій 1939 року у Фінляндії та 2022 року в Україні спричинили небачений емоційний підйом фінського народу на підтримку України. Суспільство радо відгукувалося на заклики українського посольства. Пересічні фіни, бізнес, релігійні та громадські організації, політична та інтелектуальна еліта одностайно поставили на підтримку нашої держави, виходили на багатотисячні демонстрації, організовували благодійні концерти та збирали гуманітарну допомогу, відкривали двері своїх домівок для українців. Урядові будівлі, приміщення мерій, відомі туристичні пам'ятки підняли українські кольори та організували синьо-жовті підсвітки. Практично усі фінські компанії ухвалили рішення залишити російський ринок на знак солідарності з Україною. Країна відмовилася від російських енергоносіїв. Заблоковано рух російських туристів. Станом на лютий 2023 року Фінляндія посідає друге місце серед країн ЄС за рівнем суспільної підтримки України.

Таке емоційне піднесення зробило Посла України центром уваги фінського суспільства. Виголошення промов (навіть за приблизним підрахунком протягом 2022 року їх було понад 200!) під час багатотисячних демонстрацій на головних площах країни, на одних майданчиках із першими особами держави, під час найбільших бізнес-зібрань країни, різноманітних благодійних заходів, участь у панельних дискусіях провідних форумів, лекції в університетах, численні інтерв'ю, здійснення десятків регіональних поїздок, запрошення як почесного гостя на дипломатичні заходи, спілкування з українськими переселенцями дорослими та дітьми — не повний список публічної роботи. А ще було багато і неопублічної.

Увага фінів до України не зменшується. Це вимагає і відповідної активності українського посла. Тому робота триває. Працюємо до повної перемоги!

Замість висновків

Фінляндія й Туреччина безумовно різні й історично, і політично, тим цікавіше бачити подібні кроки, які здійснювали ці країни в зовнішній політиці, — сприяння встановленню миру, посередництво у врегулюванні конфліктів, налагодження контактів між Сходом і Заходом. Цим країнам вдавалося використовувати особливості власної географії та історії і перетворювати їх на внутрішні переваги та міжнародні бонуси. Цікавим є також миттєве використання Фінляндією історичної можливості після повномасштабного вторгнення РФ в Україну для зміцнення власної безпеки шляхом приєднання до НАТО.

Вірю, що Україна знайде свою «стратегічну глибину» на основі свого геополітичного розташування та історичної спадщини, трагічного досвіду війни та прикладу надзвичайного героїзму власного народу, а також цінностей, які визначали розвиток нашого суспільства протягом століть. Безцінний заповіт залишив нам взірцевий державотворець, святий князь Ярослав Мудрий: «...Якщо будете ви в любові межі собою, то й Бог буде в вас, і покорить Він вам противників під вас, і будете ви мирно жити. Якщо ж будете ви в ненависті жити, у роздорах сварячись, то й самі загинете, і землю отців своїх і дідів погубите, що її надбали вони трудом великим».

Received: 3.06.2024. Approved: 27.06.2024. Published: 28.10.2024.